

Araştırma Makalesi/Research Article

TAHİR ALANGU'NUN ÇİNGENE HİKÂYELERİ ADLI ESERİNDE YER
ALAN BALKAN ÇİNGENE HİKÂYELERİNİN OLAY ÖRGÜSÜ
BAKIMINDAN İNCELENMESİ

THE EVALUATION OF BALKAN GIPSY STORIES WITHIN GIPSY STORIES BY
TAHIR ALANGU IN TERMS OF PLOT

GONCA GÜLVODİNA¹

Geliş Tarihi: 19 Nisan 2022
(Received)

Kabul Tarihi: 8 Haziran 2022
(Accepted)

ÖZ: Bu çalışmada Tahir Alangu'nun *Çingene Hikâyeleri* adlı eserinden seçilen 7 adet hikâyede çingenelerin olay örgüsü içinde ne şekilde ele alındığına bakılarak onların gerek yaşayışları gerekse toplumdaki duruşları ile ilgili saptamalar yapılmıştır. Çalışmamızda hikâye türünün doğuşu ve hikâyelere konu olan çingenelerle ilgili genel bilgiler verilerek hikâyelerin olay örgüsü kısmına geçilmiştir. Çalışmamızın amacı, toplum içinde genelde renkli, eğlenceli, kendilerine has bazen de tehlikeli, riskli olarak nitelendirilen çingenelerin ele aldığımız hikâyelerdeki duruşunu belirlemektir. Buradan hareketle çingenelerin hikâyelerin olay örgüsü içindeki rollerine bakılarak sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan imajları gün yüzüne çıkarılmıştır. Nerdeyse dünyanın her noktasında kendilerine yaşam alanı oluşturan bu topluluk, haklarında ortaya atılan olumsuz anlatılardan dolayı toplum tarafından dezavantajlı bir kesim olarak nitelendirilmiştir. Ele alınan hikâyelere bakıldığında da çingenelerin iyi-kötü, doğru-yanlış, zengin-fakir gibi zıt kutuplar ve durumlar arasında kaldıkları görülmektedir. Fiziksel özellikleri ve yaşam tarzları nedeniyle olumlu ve olumsuz olarak adlandırılan çingeneler incelediğimiz hikâyelerde de bu biçimlerde karşımıza çıkmıştır. Çok zincirli olay örgüsünün işlendiği hikâyelerde birbirine benzer olayların yanında birbirinden bağımsız olayların da ele alındığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, Olay Örgüsü, Çingeneler, *Çingene Hikâyeleri*.

ABSTRACT: In this study, by looking at how gypsies are handled in the plot in 7 stories that are selected from Tahir Alangu's work *Gypsy Stories*, determinations were made about both their lifestyles and their stance in society. In our study, general information about the appearance of the story genre and the gypsies who are the subject of the stories were given, and then the plot part of the stories was examined. This study aims to determine the preferred of the gypsies, who are generally described as colorful, funny, and unique but sometimes risky, in the selected stories. In this context, the images of the gypsies in terms of socio-cultural stance and economic aspects were revealed by looking at the roles of the gypsies in the plot of the stories. This community, which creates a living space for themselves in almost

¹ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, gncgulvodina@gmail.com ORCID: 0000-0003-3393-7273

every part of the world, has been described as a disadvantageous group by society due to the negativenarratives about them. It's seen in these stories that the gypsies remain between opposite poles and situations such as good-bad, right-wrong, rich-poor. Gypsies, who are described as positive and negative due to their physical characteristics and lifestyle, appeared in these forms in the stories we examined. In stories with multi-chain plots, in addition to similar events, events that occurred independently from each other were also discussed.

Key Words: Story, Plot, Gypsies, *Gypsies Stories*.

GİRİŞ

Hikâye kelime anlamı olarak “*anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek; benzetmek, taklit etmek*”² anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca son zamanlarda bu türün eş anlamlısı olarak ortaya çıkan ve Arapçadaki “*taklit etmek*” kelimesinin karşılığı olan öykünmekten türetilmiş *öykü* ifadesi de aynı anlama gelecek şekilde kullanılan bir kelimedir. Olağanüstü olayların konu edildiği destan türüyle benzer yönleri bulunması nedeniyle hikâye, en eski edebî türler arasında yer almaktadır.³ Bu tür, Doğu ve Batı toplumlarında benzer bir gelişme sürecine sahiptir. Başlangıçta Yunan destanlarının, daha sonra Tevrat ve İncil’deki kıssaların Batı hikâyeciliğine kaynaklık etmesi gibi Doğu hikâye geleneğinde de Hint ve Câhiliye devri Arap hikâyelerinin ve Kur’ân-ı Kerîm’deki kıssaların tesiri görülmektedir.⁴ Dünya edebiyatında ilk hikâye örneği 14. yüzyılda İtalyan yazar Giovanni Boccaccio’nun kaleme aldığı Decameron adlı hikâyedir. Edebiyatımızda ise ilk hikâye, Tanzimat Dönemi sanatçısı Ahmet Mithat Efendi’nin yazdığı Letaif-i Rivayat adlı eserdir. Daha sonra Emin Nihat Bey’in *Müsameretname’si* ve Sami Paşazade Sezai’nin *Küçük Şeyler’i* batılı anlamda hikâyenin ilk örnekleri olmuşlardır.⁵ Her ne kadar Tanzimat Dönemi’nde hikâye türüyle tanışıldığı görülse de Eski Türk Edebiyatındaki Dede Korkut Hikâyeleri, mesneviler, halk hikâyeleri ve masallar bu anlamdaki ihtiyaçlara cevap vermiştir.⁶

Türk ve dünya edebiyatındaki anlatmaya dayalı edebî türler içerisinde oldukça önemli bir tür olan hikâye türünün okuyucuda bıraktığı ilk izlenim bir “olay” ya da “durum” anlatıyor olmasıdır. Bu nedenle olay örgüsü hikâyelerin en temel ögesidir. Ayrıca “olay” denilen kavram, hayatın içinde var olan her türlü kinetiği

² Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1998, cilt:1, s. 994.

³ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1998, cilt:1, s. 994.

⁴ <https://islamansiklopedisi.org.tr/hikaye> (Erişim tarihi: 04.04.2022)

⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, 19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi (Sekizinci Baskı), İstanbul, 1997, s. 286.

⁶ Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 11.

kapsamaktadır.⁷ Ele alınan bir eserde olay örgüsünden söz edebilmek için öncelikle başta insan ya da canlı-cansız varlıkların olması ve bunların karşılıklı bir bağa sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağ sayesinde ilişkiler kurulacak, kurulan bu ilişkiler de olayların yaşanmasına sebep olacaktır.⁸ Çetişli'ye göre, “*olay örgüsü insanın insanla, insanın toplumla, insanın tabiatla, insanın kendisiyle olan mücadelesinden doğar.*”⁹ Temeli gizli ya da açık bir çatışmaya dayanan olay örgüsünün, zıt güçler (zengin-fakir) veya zıt kutuplar (iyilik-kötülük) arasında yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle kimi zaman hızlanarak üst seviyelere çıkarken bazen soğuyarak gücünü kaybeder. Olay örgüsünde görülen bu farklılıklar “entrik yapı”yı meydana getirmektedir.¹⁰ İncelediğimiz hikâyelerdeki kahramanların da hem kadın hem erkek olarak sürekli bir iyi-kötü, doğru yanlış çatışmasının içinde var olduğu görülmüştür. Bu çatışmaların niteliği olay örgüsüne bağlı olarak gelişmiş ve zıt güçler arasında yaşanmıştır. Bu zıt kutuplardan biri hikâyelerin de konusu olan çingenelerdir.

Çingene/roman olarak adlandırılan topluluğun hemen hemen bütün Avrupa ve Asya'nın büyük bir bölümüne, Afrika'nın kuzeyine, yer yer Amerika'ya hatta Avusturalya'ya yayılmış olduğu görülmektedir. Kendilerine “Rom” (insan) adını vermelerine rağmen, dünyada birkaç koldan türeyen çeşitli isimlerle tanınmışlardır. Bunlardan en yaygını, çıkış noktalarının Mısır (Egypt) sanıldığından, “Gypsie” ya da “Gitanos” şeklindeki kullanımdır. Bu isimler daha çok Batı ülkelerinde kullanılmaktadır. Diğer bir isimleri ise Yunan asıllı bir kelimedenden yayılmış olan “Atsinganos” Türkçedeki ifadesi ile “Çingene”dir. Ortadoğu, Balkanlar ve Doğu Avrupa'da bu köke bağlı isimlerle tanınmışlardır.¹¹ Batı ülkelerinde Rom, Gitanos, Heiden, Zigeuner, Gypsy, Cigani isimleriyle tanınan çingeneler geçtikleri her mekân ve zamanda farklı biçimlerde isimlendirilmişlerdir.¹² Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yaşayan çingenelere verilen isimlere bakıldığında “kıpti, rom, poşa, roman, göçer, esmer vatanadaş, karçi, abdal, mutrib, elekçi” şeklinde ifade edildikleri görülmektedir.¹³ Bu topluluğun sürekli göç edip pek çok farklı kültürle karşılaşmaları, onlara çeşitli isimler verilmesinin başlıca nedenidir. Çingenelerin çıkış noktalarının Hindistan olduğu konusundaki araştırmalar, günümüzde kesin

⁷ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, 2. Basım, Ankara, Akçağ Yayınları, 2009, s. 59.

⁸ İsmail Çetişli, a.g.e., s.60.

⁹ İsmail Çetişli, a.g.e., s.61.

¹⁰ İsmail Çetişli, a.g.e., s.61.

¹¹ Tahir Alangu, “Dünyadan ve Bizden Çingene Hikâyeler”, Özyayın Matbaası, Nil Kitabevi, 1972, s. 2.

¹² Donald Kenrick, *Çingeneler*, Ganj'dan Thames'e, Çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Homer Kitabevi ve Yay., 2006, s. 20.

¹³ Alev Sınar, “Yazarlarımızın Gözüyle Çingeneler”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 8, İstanbul 2003, s.144.

sonuçlara ulaşmıştır. Etnik özellikleri, kültürleri bir yana dilleri üzerinde yürütülen araştırmalar bu topluluğun Hint kökenli olduğunu ortaya koymuştur. Fraser, yapmış olduğu çalışmalarla Çingene dili ile onu ilk konuşanlar arasında Hint ilişkisi olduğunu tespit etmiş ve bunu ispatlamıştır.¹⁴ Yaşadıkları coğrafyayı ne zaman ve ne şekilde terk ettikleri bilinmese de 5. yüzyılla birlikte göç etmeye başladıkları tahmin edilmektedir.¹⁵ Göç esnasında birkaç kola dağıldıkları, bir bölümünün İran üzerinden Kafkasya, Rusya, Sibiryaya ve Kuzey Avrupa'ya diğerinin Güneydoğu Anadolu üzerinden Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika ve oradan da İspanya'ya geçtikleri, en büyük kolun ise Anadolu üzerinden Balkanlara ve Avrupa içlerine doğru hareket ettiği anlaşılmaktadır.¹⁶ 13. ve 14. yüzyıla gelindiğinde çok geniş bir alana yayıldıkları görülmektedir. Bu dönemlerden sonra Avrupa'da çingenelerin yayılma bölgeleri, dilleri ve nitelikleri üzerinde oldukça kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Dünyadaki çingene nüfusunun kesin olmamakla birlikte beş milyonu bulduğu tespit edilmiştir.¹⁷ Bir kısmı Avrupa'nın bazı kesimlerinde yerli din, dil ve kültüre adapte olmakla birlikte çoğu dillerini, törelerini, yaşama biçimlerini koruyabilmişlerdir. Hindistan'dan çıkıp yolculukları boyunca belli bir asimilasyona uğramış olsalar da Çingenelerin öz değerlerini koruma hususunda kararlı oldukları söylenebilir. Fakat bu noktada konargöçerlerin daha tutucu oldukları belirtilmelidir.¹⁸

Çingeneler, farklı davranış biçimleri, göçebe yaşam tarzları, fiziksel ve sosyal yapıları gereği çoğunlukla "marjinal" bir topluluk olmuşlardır. Toplum içindeki pozisyonlarına bakıldığında çingenelerden birçoğunun kültürüne bağlı, müziği seven ve dans eden, tabiata karşı duyarlı, özgür yapılı, sıcakkanlı ve doğal oldukları görülmektedir. Bu yönleriyle "toplumun eğlencesi" olarak adlandırılmışlardır. Bundan dolayı da onlara tarihleri, meslekleri, dilleri, dinleri, kültürleri ve kendilerine özgü yaşam tarzları bakımından devamlı merakla yaklaşmıştır. Toplum bünyesinde bir yandan renkli, rahat ve çekici taraflarına gıpta edilirken diğer yandan da hor görülmüş, önyargılara maruz kalmış hatta hırsız, dilenci, uğursuz olarak etiketlenmişlerdir. Bunun neticesinde de toplumda olumsuz bir imge oluşmuştur. Fakat bu olumsuz imgeye rağmen onlar uzun yıllardır toplumla

¹⁴ Angus Fraser, *Avrupa Hakları Çingeneler*, İstanbul, Homer Kitapevi, 2005, s.31.

¹⁵ Hristo Kyuckhukov, Ian Hancock, "Romanlar: Tarihleri, Kökenleri, Göç Yolları, Dilleri, Eğitimleri ve Gelenekleri", Ed. Emine Dineç, Trakya Üniversitesi Roman Dili Ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Edirne, 2020, s. 45.

¹⁶ Muhammed Tağ, "Temettuat kayıtlarına Göre Osmanlı Devleti'nde Romanların Mesleki Yapıları ve Geçim Kaynakları", *MSGSU Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 18, Güz 2018, s. 303-319.

¹⁷ Alangu, a.g.e. s. 3.

¹⁸ Alparslan Oymak, "Türk ve Batı Edebiyatında Çingene İnançları", *Folklor-Edebiyat Dergisi*, yıl: 2021, Sayı: 27-107., s. 888

etkileşimlerini devam ettirmiş, hem kendilerine has yaşam biçimlerini sürdürmüş hem de aralarındaki sosyal dayanışmayı korumuşlardır. Genel itibarıyla çingeneler, “riskli”, “suçlu”, “tehlikeli” gibi yakıştırmalara maruz kaldıklarından tarihsel süreçte yaşadıkları her toplumda halk tarafından pek çok baskıya uğramışlardır. Bu baskı neticesinde sürgünler, asimilasyonlar, zorla yer değiştirmeler gibi durumlarla da karşı karşıya kalmışlardır. Yaşanılan bu olumsuz olaylar toplumda Çingeneliğin algılanışını da etkilemiş, toplum içinde sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan dezavantajlı bir duruma düşmelerinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁹ Bu bilgilere dayanarak her toplumda çingenelere yönelik olumlu söylemlerin yanında pek çok olumsuz bilginin de dilden dile dolaştığını söylemek mümkündür. İlaveten çingenelerle alakalı anlatılabilmiş pek çok efsane mevcuttur. Bunlardan bazıları çingenelerin dini inanışlarıyla bağlantılı olarak gelişen efsanelerdir.²⁰ Çingenelerle ilgili anlatılanları dini boyutta ele alan Berger, geriye dönük çalışmalarda Çingenelerin diniyle alakalı iki görüşün varlığından söz eder. Bu görüşlerden ilki, Çingenelerin herhangi bir dine mensup olmamaları iken ikinci görüş ise içinde yaşadıkları toplumun dini inanışını benimsedikleri yönündedir.²¹ Çingenelerle ilgili diğer alanlarda olduğu gibi inanç konusunda da toplumsal bir önyargı ve yanlış bilgilendirme söz konusudur. Ancak toplumun diğer kesimlerindeki gibi Çingeneler arasında da dini emirlere gönülden bağlı olup onun emirlerini tam anlamıyla yerine getirenler olduğu gibi, dini vecibeleri yapmaktan kaçınanlar da vardır.²²

Çingeneler, toplumlarda baş gösteren renk önyargısı, esmerliğin bazı dinlere göre günah olarak nitelendirilmesi sebebiyle de sürekli dışlamaya maruz kalan bir topluluk olmuşlardır. Toplumun bu konuda yeteri kadar bilgiye sahip olmayışı ya da yanlış bilgiler edinmesi, bu önyargılı sürecin uzun yıllardır devam etmesine neden olmuştur. Bunun yanında tarih sahnesine çıktıklarından beri gerek bu olumsuz imgeler gerekse esmer tenleri, renkli giyim tarzları, müziğe olan tutkuları, dansları, kendilerine has meslekleri ve dilleri ile pek çok edebi ürüne de malzeme olmuşlardır. Bu çalışmada da Tahir Alangu'nun “Çingene Hikâyeleri²³” adlı eserinde yer verilen 28 adet hikâyeden, Balkanlarda geçen 7 adet hikâyeye seçilerek olay örgüsü bakımından incelenmiştir. Hikâyelerin sayısı olarak fazla oluşu çalışmamızın

¹⁹ Süleyman İlhan, Muhammet Fırat, *Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuramsal Bir Çözümleme*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:27, S. 2, S. 265-276.

²⁰ Alparslan Oymak, “Türk ve Batı Edebiyatında Çingene İnançları”, *Folklor-Edebiyat Dergisi*, yıl: 2021, Sayı: 27-107., s. 888.

²¹ Hermann Berger, *Çingene Mitolojisi*, Çev: Musa Yaşar Sağlam, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2000, s. 12.

²² Editör: Hamza Ateş, “ Tarihten Günümüze Türkiye’de Romanlar”, Star Matbaacılık, Bursa, 2016, s. 79.

²³ Tahir Alangu, “Dünyadan ve Bizden Çingene Hikâyeler”, Özyayın Matbaası, Nil Kitabevi, 1972.

kapsamını aşacağından böyle bir sınırlamaya gidilmiştir. 7 adet hikâyenin yazarlarının balkan ülkelerine dağılımına bakıldığında 2'sinin Bulgar, 3'ünün Rumen, diğer 2'sinin de Yugoslav olduğu tespit edilmiştir.

1. HİKÂYELERİN OLAY ÖRGÜSÜ

1.1. “Kabir” Adlı Hikâye (Bulgaristan)

Nedjalko Messetschkow tarafından kaleme alınan Kabir Hikâyesi, Kabir adlı çingenenin yaşadığı kulübenin tasviriyle başlar. Hikâyede tamircilik mesleğini yapan Kabir “elinden her iş gelen, becerikli” bir olarak tanımlanmıştır. Tek başına köy köy dolaşır mesleğini icra eden Kabir günün birinde Ossenez adlı köye uğrar. Köyü beğenen Kabir kulübesini buraya yapar ve burada yaşamaya başlar. Zamanla her işini yoluna koyan Kabir’in tek sıkıntısı yalnızlığıdır. Bu nedenle kendine bir kadın almaya karar verir. Meşkova köyündeki Aşık Dede’ye gider ve ihtiyara sıkıntısını anlatır. İhtiyar da ona başlık parasını topladıysa uygun bir eş bulacağını söyler. Nitekim de başlık parasını veren Kabir akşamüzeri eşini yanında bulur. Bu duruma çok sevinen Kabir hemen düğün hazırlıklarına başlar ve kısa sürede evlenir. Kabir’in karısı Zülfiye isimli kısa boylu, zayıf yapılı, yüzü oldukça kara bir çingene kızıdır. Zamanla birbirlerine bağlanan çift oldukça mutlu bir şekilde yaşarlar. Kabir; yaptığı saban demirleri, kerpetenler, çengeller, çamaşır teknelerini köy köy gezerek satar ve yine yuvasına döner. Zamanla üç çocuk sahibi olan çiftin arzuları daha çok çocuk sahibi olmaktır. Kabir; içki içmez, meyhanelerde gezip dolaşmaz bu nedenle de etrafında çok insan istemez. Köylüler de ona bu bakımdan son derece saygılı davranırlar. Çünkü onlara göre Kabir, Çingene olmasına rağmen elinden her iş gelen bir ustadır.

Bir ilkbahar sabahı Hafız adlı kişinin köyde görünmesi hikâyenin ana konusunu başlatmıştır. Halis bir çingene olan Hafız, soylu bir prens edasıyla davranır, köylülerle sığır alışverişi yapar, ahırlarını dolaşır, beygir ve ineklerini gözden geçirir, alış fiyatları üzerine onlarla pazarlık yapar. Kabir’le de tanışır ahbab olan Hafız onu sürekli meyhaneye davet eder, içki içmesi hususunda zorlar. Bu içki sohbetleri esnasında Kabir’e sürekli gezdiği yerleri, yaptığı işleri anlatır. Zamanla bilinen ülkeler dışında Alfandar denen bir ülkeden bahsetmeye başlar. Kabir daha önce böyle bir ülkeyi hiç duymadığını söylese de Hafız onun hayalini kurmasını ve onu arzulamasını sağlar. Çünkü Hafız orasının Çingenelerin ülkesi olduğunu her defasında dile getirir. İçtikleri içkinin de etkisiyle Kabir, zaman geçtikçe hiç duymadığı bu ülkeye ilgi göstermeye başlar. Bunu hisseden Hafız ona sürekli Alfandar ve orada yaşadığı farz edilen kadınlarla alakalı fantastik olaylar anlatır. Günler geçtikçe Kabir artık kendi hayatından kopup Alfandar’da yaşamının hayalini kurmaya başlar. Bir gün çok sarhoş oldukları esnada Hafız ona birlikte Alfandar’a

gitmelerini teklif eder. Daha önce bulunduğu çevreden hiç ayrılmamış olan Kabir bu teklif karşısında şaşırır. Karısı ve çocuklarını bırakamayacağını söylese de Hafız onu çok para kazanıp onları da rahat ettirmekle kandırır. Kocasının sürekli sarhoş gezmesinden son derece rahatsız olan Zülfiye'nin elinden bir şey gelmez. Kabir gün geçtikçe Alfandar denen ülkenin iyice etkisine girer ve normal yaşamdan uzaklaşır. Sürekli sarhoştur ve Alfandar'ı sayıklamaktadır. Artık karısını da beğenmemeye ve sürekli hor görmeye başlar. Karısı Zülfiye kocasını bu beladan kurtarmak için büyü bile yaptırır. Fakat o da işe yaramaz. Bir gün Hafız, Kabir'e artık gitme zamanının geldiğini ve ona para verirse birlikte Alfandar'a gidebileceklerini söyler. Bu durumda çok heyecanlanan Kabir hemen koşup tüm parasını Hafız'a teslim eder. Paraları alıp köyü terk eden Hafız aradan çok uzun zaman geçmesine rağmen köye dönüp Kabir'i almaz. Günün birinde Kabir, Hafız'ı ararken onun dolandırıcı bir çingene olduğunu öğrenir. Bu durum karşısında fenalaşan Kabir, için artık iş isten geçmiştir.

1.2. Bojura Adlı Hikâye (Bulgaristan)

Yordan Yovkov'a ait olan hikâyede Bojura isimli bir çingene kızının yaşadıkları konu edinilmiştir. Bojura annesi Kaluda ile birlikte dilencilik yapar. Bu esnada ele geçirdiklerini başkalarına satarak yaşamlarını idame ettirirler. Daha önce çelimsiz ve narin bir kız çocuğu olan Bojura zamanla büyüüp serpilmiş ve son derece alımlı bir kız olmuştur. Annesi onun bu güzelliği sayesinde elindeki malları satabilmektedir. Bojura'nın en iyi arkadaşı Hacı Vilko'nun kızı Ganaila'dır. Bojura daha küçükken bulduğu her fırsatta bu aileye koşar. Orada son derece mutlu ve huzurludur. Çünkü çevresindeki herkes tarafından küçümsenen Bojura, sadece Ganaila tarafından değer görmüştür. Onu sevmese de kendinde görmediği tüm fiziksel özellikleri Ganaila'da görmek onu mutlu eder. Bembeyaz teni, sarı saçları Bojura'nın imrendiği özellikleridir. Fakat bu güzelliğine rağmen Ganaila'nın kimseyle evlenmek istemeyişine de anlam veremez. Bir gün köye Vasilço adlı bir sarhoşun gelmesiyle Bojura'nın dikkati dağılır. Köylüler arasında Ganaila ve Vasilço'nun birlikte olacaklarına dair dedikoduların yayılması ise genç çingene kızının kıskançlığını depreştirir. Zamanla Ganaila Vasilço'yu da reddeder. Bu durumu fırsat bilen Bojura Vasilço'ya yaklaşmanın yollarını aramaya başlar. Sonunda amacına ulaşır ve Vasilço ile birlikte olur. Fakat Vasilço kısa bir süre sonra geldiği gibi gider. Bojura'nın günleri artık onu beklemekle geçer. Vasilço'dan bir çocuğu olan Bojura için hayat artık daha da zorlaşır. Herkes yüzüne karşı o sarhoşun hiçbir zaman dönmeyeceğini söyler. Bir gün Vasilço'nun öldürüldüğü haberini alınca iyice yıkılır ve çocuğu ile birlikte köyün deresine atlayarak intihar eder.

1. 3. Çingene Ruhü Hikâyesi (Romanya)

Yazarı Romen Vasile Alecsandri olan hikâyede Vasile Porayan adlı çingene ile soylu bir çocuk arasındaki arkadaşlık anlatılmıştır. Porayan, halis ve tipik bir Çingenedir. Usta bir fırıncı olan Porayan, çocukluğunda soylu bir ailenin yanında yaşama olarak çalışmış ve bu ailenin biricik oğullarının tüm suçlarını üstlenmiştir. Çocukluk yıllarında tüm vakitlerini beraber geçiren, güzel oyunlar oynayıp uçurtmalar yapan bu iki arkadaş günün birinde ayrılır. Aile, oğullarını yatılı okula yaşama olan Vasile'yi de bir fırıncının yanına çırak olarak verir. İki arkadaşın yolları burada ayrılır. Fakat soylu çocuk bulunduğu eğitim ortamına bir türlü adapte olamaz sürekli Vasile ile yaptıkları aklına gelir. İzin günlerinde evine döndüğünde yine Vasile ile zaman geçirip türlü yaramazlıklar yaparlar. Günün birinde Porayan arkadaşının okumak için Paris'e gönderileceğini duyup hemen onun yanına koşar ve kendisiyle birlikte gitmek istediğini söyler. Fakat bu isteği olmaz, arkadaşı onu terk edip gider. Beş yıl sonra geriye döndüğünde tüm ev halkı yerli yerinde olmasına rağmen Vasile ortada yoktur. Onun yola çıktığı gün Vasile de ortadan kaybolmuştur. Polis korkusundan geriye dönmez. Arkadaşının köye döndüğünü duyduğu bir gün geri döner. Vasile onu karşısında görünce tekrar fırıncılık yapmasını sağlar. Vasile'nin arkadaşına olan bu şükran ve bağlılığı sayesinde orada yaşayan tüm çingeneler kölelikten kurtulup özgür kalırlar. Fakat Vasile bu durumda bile yaşadığı yeri terk etmez. Yıllar sonra iki arkadaş yine karşılaşır. Çocukluklarında olduğu gibi dertleşir. Vasile, tekrar fırıncı olarak işe alınır ve burada hayata gözlerini yumar.

1. 4. Trandafir Hikâyesi (Romanya):

Trandafir adlı hikâye Panait İstrati tarafından yazılmıştır. Pazar yerlerinde incik boncuk satar görünüp çeşitli şans oyunları ile insanların paralarını alan Trandafir adlı çingenenin anlatıldığı bir hikâyedir. Hikâyede serseri bir olarak tanımlanan Trandafir sürekli pazarcılarının tezgahlarında gezinir ve insan kandırmanın peşinde koşar. Pazarıcı onu sürekli bu işi bırakması konusunda uyarır. Fakat O, pazarcılarının yaptığı işi küçümser, kendi işinden memnun olduğunu söyler. Çünkü ona göre kendi işi ona daha çok para kazandırır ve her altı ayda bir karısına altın yapmasını sağlar. Karısını elinde tutmasının tek sebebi ona aldığı altınlardır.

Bir gün Trandafir ve paraları alınan bir köylü delikanlı, hakemlik yapması için pazarcının önüne gelir. Köylü Trandafir'den ya parasını vermesini ya da mesleğinin sırrını ona öğretmesini ister. Bunu kabul etmeyen Trandafir adamın altınlarını vermez. Köylü delikanlı ise o altınlarla at alacağını karısının boynundan o yüzden aldığını söyleyip onu iknaya kalkışır. Bunu duyan Trandafir adamı ahmaklıkla suçlar. Çünkü ona göre eşinin boynundan altın almak ahmaklıktır. Bunun yerine at komşu köyden çalınmalıdır. Trandafir, adamın sızlanmasına dayanamayıp onu

azarlayarak altınları geri verir ve gece ona köyün kenarında beklemesini söyler. Gece ona iki at getirecektir. Aradan altı ay geçtiğinde Trandafir'le tekrar karşılaşan pazarcı o gün ne yaptığını sorar ve atları çalıp köylü çingeneye verdiğini öğrenir.

1. 5. Kabile Hikâyesi (Romanya)

Zahari Stancu'nun kaleme aldığı bir hikâyedir. Hikâye köyün kilisesindeki çanın çalmasıyla başlar. Bu köyde birinin öldüğünün işaretidir. Fakat oradaki çingenelerin hiç biri ölen kişiye dini bir söylemde bulunmaz bu da onların herhangi bir dine inanmadıklarının göstergesidir. Bu arada köydeki kabilenin reisi olan Bulibaşa konuşmaktadır. Herkes pür dikkat onu dinler. Kabile bir olayla ilgili yargılama yapılacağı için meydana toplanmıştır. Yıllar önce kabile reisinin onay vermesiyle Gosu adında bir çingeneye evlenen Lissandra'nın ölümü tartışılacaktır. İki yıl önce gerçekleşen evlilikte her şey yolunda giderken Gosu'nun kâbus görmesi ile her şey tersine döner. Çünkü Gosu uyandığında Lissandra'yı yanında bulamaz. Onu beklemeye başlar ve şafak vakti Ariston adlı delikanlıyla el ele geldiğini görür. Bu duruma son derece öfkelenen Gosu olayı kabile reisi Bulibaşa'ya aktarır. Karşısında bulunanları dinleyen kabile reisi, Gosu'ya karısından ayrılıp ayrılmayacağını sorar. Buna hayır cevabını veren Gosu, eşini sevdiğini söyler. Lissandra ise Ariston'a aşiktir. Ariston ve Lissandra her türlü yargılamayı kabul ederek birbirlerinden vazgeçmeyeceklerini dile getirirler. Bunun üzerine kabilede bulunan diğer kişiler bu sapkınlık karşısında kanun neyse onun uygulanması gerektiğini savunurlar. Kabile reisi Gosu, Lissandra ve Ariston'un dediklerinden vazgeçmeyeceklerini anlayınca kanun neyse onu uygulamaya karar verir. Kısa bir süre sonra cezalıları gerekeni yapmak için kırbaçlar hazırlanır. Kırbaçlama işi, karısı tarafından aldatılan Gosu'ya aittir. Çevredekilerin verdiği tepkilere dayanamayan Gosu karısı Lissandra'yı artarda kırbaçlamaya başlar. Aldığı darbeler karşısında yere yığılan Lissandra yine de kocasından özür dilemez. Bayılıp kalan kadını yüzüne su dökerek ayırtırlar. Suyun serinliğinden kendine gelen Lissandra geri adım atmaz ve kocasını onu öldürmesi için daha çok tahrik eder. Buna dayanamayan Gosu onu öldürürcesine kırbaçlayarak tekrar kendinden geçirir. Bu durum karşısında Ariston çaresizdir ve elinden bir şey gelmez. Lissandra kendine geldikçe Gosu'ya karşı duyduğu nefreti dile getirmeye ve onu kıskırtmaya devam eder. Buna dayanamayan Gosu onu aldatan karısını herkesin olduğu meydanda öldürür.

1. 6. Hanka Adlı Hikâye (Yugoslavya)

Yugoslav yazar İsak Samokovliya ait bir çingene hikâyesidir. Hanka adlı bir çingenenin kocası tarafından öldürülmesi anlatılır. Hikâye bir ilkbahar sabahında doğanın tasvir edilmesiyle başlar. Daha sonra öldürülen kadının etrafta uyandırdığı

merak ve endişenin anlatılmasıyla devam eder. Hanka henüz iki-üç yıldır evlidir ve hamiledir. Daha sonra cesedin bulunduğu yere gelen diğer çingeneler kadının kocasını aldattığını ve o nedenle öldürüldüğünü söylerler. Kocasını Zeyda, köy dışına çalışmaya giden genç Hanka, kocasını yaşlı ve huysuz Muşan adlı bir çingeneyle aldatır. Bu yaptığını kocası geldiğinde ona da söyler. Bu durumu hazmedemeyen Seydo karısını kalbinden bıçaklayarak öldürür. Hikâyeye işlenen cinayetin anlatılmasıyla başlanıp daha sonra Hanka ve Seydo'nun evlilik hayatlarına geçilir. Köy dışında çalışan Seydo, uzun süre çalışmaya gider ve işini bitirince Hanka'ya döner. Fakat son gelişinde Hanka'nın soğuk tavırlarıyla karşılaşır. Hanka onunla hasret gidermek yerine Muşan adlı çingenenin çadırının etrafında dolanır. Hankaya göre Seydo Alkuna adlı yaşlı ve çirkin bir çingeneyle beraber olmuş ve ondan bir çocuğu doğmuştur. Bunu hazmedemeyen Hanka bundan öte Seydo'ya eziyet etmenin derdine düşer. Seydo, onunla alay edip küçük düşüren ve sonunda da onu Muşan'la aldatan Hanka'yı affedemeyip bu cinayeti işler.

1. 7. Çingeneler Hikâyesi (Yugoslavya)

Hikâye Branko Çopiç tarafından yazılmıştır. Kaygısız bir millet olarak tanınan çingenelerin aksine Kamber adlı çingene kendine ve ailesine karşı son derece duyarlı bir adamdır. Göçebe bir yaşam tarzı yerine kendisine ev-bark kurmuştur. Her şey yolunda giderken bir gün evin en küçüğü Hido hastalanır. Şehrin kıyısındaki hastaneye yatırılır. Durum böyle olunca da ailesi çadırlarını alır ve hastanenin karşısına kurar. Günde sadece bir defa görüşüyor olmalarına rağmen hastanenin etrafından ayrılamazlar. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte kapıya dayanıp küçük çocuğu görmek isterler. Buna müsaade etmeyen kapıcıya türlü bahaneler uydurarak küçüğün yanına girmek isterler. Fakat hastane kuralları gereği bu yasaktır. Bu durumdan son derece rahatsız olan çingenelerin huzuru kaçmış, günleri geçmez olmuştur. Hido'nun annesi, babası, teyzesi, dedesi, amcası, kardeşleri, yeğenleri tüm gün hastadan haber almak için çabalarlar. Ziyaret saati gelince kapıcı sadece bir kişiye izin verse de hepsi hastane odasına doluşup Hido'yu şımartırlar. Ertesi gün ziyaret saati geldiğinde yine bütün herkes kapıya yığılır bu defa yanlarında hediye olarak getirdikleri bir tay da vardır. Buna izin verilmez. İçeri giremeyen çingeneler bu defa dışarıda bağırarak tüm hastaları camlara toplarlar. Günler böyle geçer fakat çocuk hala hastanededir. Göçme vakitleri gelmesine rağmen çocuğun daha hastanede kalacağını ve ağırlaştığını öğrenen çingene tayfası kendilerine ev yapmaya başlar.

2. İNCELEME

İncelediğimiz çingene hikâyelerinin tamamı bir olay çerçevesinde gelişmiş ve genellikle kısa bir süre içinde sonuca varmıştır. Hikâyelerde ilk dikkatimizi çeken

özelliklerden biri çingenelerin gösterişli hayat tarzını sevdikleri olmuştur. Dolayısıyla düğünler ve eğlenceler onlar için çok önemlidir. Çoğu hikâye aile hayatı içinde yaşanan dinamikleri konu almıştır. Hikâyelerin içinde karakterlerin psikolojik ve fiziksel yapıları hakkındaki bilgilere de değinilmiş, böylelikle karakterler okuyuculara tanıtılmıştır. Örneğin, fiziksel nitelik olarak hemen hemen tüm hikâyelerdeki karakterler “esmer tenli, kara saçlı” biçiminde betimlenmiştir. Bazı hikâyelerde pozitif yönleriyle ön plana çıkan karakterler, bazılarında ise negatif olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin, *Kabir* adlı hikâyede, Kabir “*elinden her iş gelen, becerikli*” biri olarak, *Bojura* adlı hikâyedeki Bojura isimli kız “*güzel, çekici ve alımlı*” olarak tasvir edilirken *Bojura* hikâyesindeki Vasilço “*sarhoş, başıboş ve dolandırıcı*”, *Hanka* hikâyesindeki Muşan ise “*yaşlı ve çirkin*” bir çingene olarak tanımlanmıştır. Yine hikâyelerde gelişen olayların içinde hem kadın hem erkek karakterler, iyi-kötü, zengin-fakir, doğru-yanlış biçiminde iki zıt yapıyla karşımıza çıkmıştır. Bu zıt yapılar bazen çingeneler içinde yer alırken bazen de çingeneler ile çingene olmayanlar arasında oluşturulmuştur. Örneğin; *Kabir* hikâyesinde usta bir fırıncı olan Kabir evlenip çoluk çocuğa karışmış bir aile bireyi olarak hayatına devam ederken yine bir çingene olan ve dolandırıcılık yapan Hafız tarafından kandırılmıştır. *Trandafir* adlı hikâyede ise Trandafir Pazar yerinde alışveriş yapan halkı çeşitli oyunlarla kandırıp onların paralarını alan bir dolandırıcıdır. Burada mağdur olan halk, mağdur eden çingenedir.

Çingenelerin kimi zaman yaşam koşulları gereği eğitim imkânı bulamadığı ve toplumun alt seviyesinde kaldıkları görülmüştür. Bu nedenle de ekonomik açıdan sürekli sıkıntı içindedirler. Bu sıkıntıdan dolayı ellerine fırsat geçtiğinde toplumu sömürebilecek bir grup olarak nitelendirilirler. *Trandafir* hikâyesinde bu duruma örnek bir olay yaşanmıştır. Trandafir halkı dolandırarak paralarını çalan biridir. Yine *Bojura* hikâyesinde de Bojura isimli genç ve çekici çingene kızı Vasilço adındaki sarhoş bir çingene tarafından kandırılır ve yaşanan olaylar neticesinde Bojura intihar eder. *Çingene Ruhu* adlı hikâyede ise Vasile Porayan fırıncılık yapan halis bir çingene çocuğudur. Fakat zengin ve soylu olan arkadaşıyla kurmuş olduğu bağ onları uzun yıllar birbirine bağlamıştır. Bu hikâyeden de anlaşılacağı üzere çingeneler dostluğa son derece önem verirler ve misafirperverdirler. Ayrıca sürekli birlikte olmalarına rağmen kendi içlerinde bir tabakalaşma yoktur.

Hikâyelerde dikkatimizi çeken diğer bir unsur da olaylardaki mekânların göçebe hayat tarzından dolayı genellikle değişken oluşudur. Çingeneler hakkında edindiğimiz bilgilere göre tarih boyunca göçebeliği sürdürdükleri yerleşik hayatı tam benimseyemedikleri görülmüştür. Bu durumun sebebi çoğunlukla icra ettikleri meslekler olmuştur. Hikâyelerde yer alan kahramanlara bakıldığında çoğunun dilencilik, kalaycılık, demircilik, tamircilik gibi meslekleri icra ettikleri saptanmıştır.

Dolayısıyla çingeneler bu mesleklerden gelir elde etmek için konar-göçerliği tercih etmektedirler. Kadınlar çoğu kez belirledikleri bir mekânda kalıcı olsalar da erkekler eve gelir getirmek amacıyla sürekli dışarı gitmektedirler. *Çingeneler* adlı hikâyede diğer hikâyelere nazaran farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Hida adlı küçük çingene çocuğunun hastalanıp hastaneye yatırılması neticesinde çadırlarda yaşayan tüm aile bireyleri çocuğun yanında olmak adına yerleşik düzene geçmek zorunda kalmışlardır. Bu durum da bize çingeneler arasındaki etkileşimin kuvvetini göstermektedir.

Hikâyelerde gelişen olayların seyrine bakıldığında bazı hikâyelerde evlilik birliğinin sarsılmasından dolayı yaşananlar vardır. Hikâyelerdeki bu duruma çoğunlukla erkeklerin sürekli başka bölgelerde çalışmaya gidişi sebeptir. Örneğin; *Hanka* adlı hikâyede kocası Seydo dışarı çalışmaya gidince Hanka adlı kadın onu yaşlı ve çirkin olarak tasvir edilen Muşan adlı çingeneyle aldatır. Evine geri dönüp bu durumu öğrenen Seydo karısı Hanka'yı öldürür. Yine *Kabile* hikâyesinde Gosu adlı çingene, karısı Lassandra tarafından aldatılır ve kurulan mahkeme neticesinde Gosu karısını kırbaçlayarak öldürür. *Bojura* hikâyesinde ise terk edilen erkek değil Bojura adlı güzel ve alımlı çingene kızıdır. Vasilço adındaki sarhoş ve hayırsız çingene tarafından önce kandırılıp sonra terk edilen Bojura karnındaki bebeğiyle intihar eder. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere ikili ilişkilerde sadakat duygusunun son derece önemli olduğu görülmektedir.

3. SONUÇ

Hikâyelerdeki olayların serim düğüm ve çözüm bölümlerinin genellikle kısa tutulduğu görülmüştür. Olaylar düğüm bölümünde verilmiş ve çözüm bölümünde sonuca bağlanarak bitirilmiştir. Hikâyelerin çoğunun hâkim bakış açısıyla anlatıldığı saptanmıştır. Bazı hikâyelerde de kahraman bakış açılı anlatıcı kullanılmıştır.

Hikâyelerde olay örgüsü; tek zincirli, çok zincirli ve helezonik olarak üç farklı biçimde oluşur. Tek zincirli olay örgüsünde merkezde tek bir kişi vardır ve olaylar o kişi etrafında şekillenir. Çok zincirli olay örgüsünde asıl olay birden çok olayla bağlantılı olarak gelişir. Helezonik olay örgüsü ise birden fazla olayın iç içe geçmesi neticesinde çerçeve olayın içinde "iç olay-olay"ların yer almasıdır. Birbirine bağlı olarak şekillenen bu olaylardan hangisinin önemli olacağına yazar karar verir. Tahir Alangu'nun eserinde ele aldığımız hikâyelerin çok zincirli olay örgüsünden ibaret olduğu saptanmıştır. Genel itibarıyla belirli bir mekândan doğan hikâyeler daha sonra başka olaylarla da birleşerek şekillenmiştir.

Sonuç itibarıyla irdelediğimiz hikâyelerde saptadığımız bilgilere göre çingene topluluğunu tek yönlü bir bakış açısıyla ele almak mümkün değildir. Kendilerine özgü yaşam tarzının ön planda olduğu bu topluluk içinde de toplumun her kesiminde

olduğu gibi iyi ve kötü yönler, olumlu ve olumsuz taraflar, doğru ve yanlış değerlendirmeler mevcuttur. Dolayısıyla çingeneleri belli bir başlık altında kategorize edip adlandırmak kanımızca doğru değildir.

KAYNAKÇA

- ALANGU Tahir, “Dünyadan ve Bizden Çingene Hikâyeler”, Özyayın Matbaası, Nil Kitabevi, 1972.
- ATEŞ Hamza, Ed. “ Tarihten Günümüze Türkiye’de Romanlar”, Star Matbaacılık, Bursa, 2016.
- BERGER Hermann, Çingene Mitolojisi, Çev: Musa Yaşar Sağlam, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2000.
- ÇETİŞLİ, İsmail, Metin Tahlillerine Giriş/2, 2. Basım, Ankara, Akçağ Yayınları, 2009.
- FRASER Angus, Avrupa Hakları Çingeneler, İstanbul, Homer Kitabevi, 2005.
- KUDRET Cevdet, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987.
- KYUCKHUKOV Hristo, HANCOCK Ian, “Romanlar: Tarihleri, Kökenleri, Göç Yolları, Dilleri, Eğitimleri ve Gelenekleri”, Ed. Emine Dinceç, Trakya Üniversitesi Roman Dili Ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Edirne, 2020.
- İLHAN Süleyman, Fırat Muhammet, *Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuramsal Bir Çözümleme*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:27, S. 2, S. 265-276.
- KENRİCK Donald, Çingeneler, Ganj’dan Thames’e, Çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Homer Kitabevi ve Yay., 2006.
- OYMAK Alparslan, “Türk ve Batı Edebiyatında Çingene İnançları”, Folklor-Edebiyat Dergisi, Yıl: 2021, Yıl 27, Sayı 107, s. 885-904.
- SINAR Alev, “Yazarlarımızın Gözüyle Çingeneler”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 8, İstanbul 2003.
- TAĞ Muhammed, “Temettuât kayıtlarına Göre Osmanlı Devleti’nde Romanların Mesleki Yapıları ve Geçim Kaynakları”, MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı: 18, Güz 2018, s. 303-319.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, 19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi (Sekizinci Baskı), İstanbul, 1997.
- TÜRK DİL KURUMU, Türkçe Sözlük, Ankara, 1998.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/hikaye> (Erişim tarihi: 04.04.2022)

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.